

SVEA HOVRÄTT
Mark- och miljööverdomstolen
Rotel 060205

DOM
2013-04-23
Stockholm

Mål nr
M 9238-12

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Växjö tingsrätts, mark- och miljödomstolen, dom 2012-10-02 i mål nr M 2803-12, se bilaga

KLAGANDE

C W

Ombud: Advokat E A

MOTPART

Länsstyrelsen i Kalmar län
391 86 Kalmar

SAKEN

Jäv i mål om föreläggande vid vite om återställande av stenmurar, odlingsröse och dike på fastigheten X i Mörbylånga kommun

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSLUT

Mark- och miljööverdomstolen undanröjer mark-och miljödomstolens dom och återförvisar målet till mark- och miljödomstolen för förnyad handläggning.

Dok.Id 1068328

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 2290 103 17 Stockholm	Birger Jarls Torg 16	08-561 670 00 08-561 675 50	08-561 675 59	måndag – fredag 09:00-15:00
		E-post: svea.avd6@dom.se www.svea.se		

YRKANDEN M.M. I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

C W har yrkat i första hand att Mark- och miljööverdomstolen på grund av jäv ska undanröja mark- och miljödomstolens dom och visa målet åter till mark- och miljödomstolen för fortsatt behandling. I andra hand har han yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska undanröja Länsstyrelsens i Kalmar län beslut. För det fall Mark- och miljööverdomstolen anser att beslutet inte ska undanröjas har han yrkat att muren, nr 4 enligt länsstyrelsens beslut, ska uppföras på plats som framgår av en av honom bifogad karta samt att vitesbeloppet i punkten 5 ska sättas ned och att vitet inte ska vara löpande.

Länsstyrelsen i Kalmar län har motsatt sig ändring av mark- och miljödomstolens dom.

C W har, såvitt avser frågan om jäv, anfört i huvudsak följande. Efter att mark- och miljödomstolen meddelat dom i målet har det kommit till hans kännedom att tekniska rådet **B V** är gift med länsrådet **A F** på Länsstyrelsen i Kalmar län. I sin roll som länsråd har **A F** starkt engagerat sig i just det aktuella ärendet. Hon har under pågående handläggning av ärendet låtit meddela att Länsstyrelsen i Kalmar län ser allvarligt på att stenmurar tas bort, att länsstyrelsen vill statuera exempel och att länsstyrelsen nu måste agera för att behålla sin trovärdighet. Hennes engagemang i frågan har uppmärksammats av pressen. Att länsrådets make deltagit som ledamot av domstolen när länsstyrelsens beslut överprövades utgör ett uppenbart jäv. Att **B V** är gift med denne högt uppsatta och dessutom i frågan starkt engagerade företrädare för hans motpart utgör en sådan omständighet som rubbar förtroendet för domstolens opartiskhet. Redan under sammanträdesdagen då även syn företogs anades att domstolen inte var helt opartisk. Han hade svårt att få gehör för sina synpunkter och det han ville visa vid synen. När sedan domstolen, trots att man på sammanträdet aviserat att det högst troligt skulle dröja avsevärt innan domen meddelades, så snart som efter fyra arbetsdagar meddelade domen förstärktes hans känsla att domslutet i stort var bestämt i förväg. Vid efterforskningar fick han då vetskap om släktskapet mellan den tekniska ledamoten och länsrådet.

C W har gett in och åberopat tidningsartiklar.

Mark- och miljödomstolen har i yttrande anfört i huvudsak följande. Av det överklagade beslutet och utredningen i övrigt framgår att länsrådet A F inte deltagit i handläggningen hos länsstyrelsen. Någon jävsinvändning framfördes heller aldrig under målets handläggning. Frågan om eventuellt jäv för det tekniska rådet var således aldrig aktuell att ta ställning till under handläggningen i mark- och miljödomstolen. Varken rådmannen eller det tekniska rådet hade fram till meddelandet av domen kännedom om att länsrådet A F hade uttalat sig i massmedia. Om sådan kännedom hade förelagat hade frågan om eventuellt jäv självklart tagits upp. Det invänds bestämt mot påståendet att domslutet var bestämt i förväg.

I yttrandet har B V framfört i huvudsak följande. Han är gift med A F som är anställd som länsråd vid Länsstyrelsen i Kalmar län men som sedan den 5 september 2012 är tjänstledig. Han har inte deltagit i några mål där hon beslutat eller medverkat i handläggningen av länsstyrelsens överklagade beslut. Däremot har han sett sig oförhindrad att delta i andra mål där Länsstyrelsen i Kalmar län varit underinstans eller part. Om han, när målet kom in till mark- och miljödomstolen, hade vetat att hans fru uttalat sig i massmedia om de aktuella besluten hade han givetvis sett sig som jävig.

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSKÄL

Frågan som Mark- och miljööverdomstolen har att ta ställning till är om jäv förelagat vid mark- och miljödomstolens handläggning.

I målet är ärendelagen tillämplig. Av 3 § första stycket i den lagen följer att 4 kap. rättegångsbalken ska tillämpas i fråga om domstolar och domare. Annat har inte framkommit än att invändningen om jäv gjorts i rätt tid enligt vad som följer av 4 kap. 14 § rättegångsbalken.

I 4 kap. 13 § rättegångsbalken återfinns bestämmelserna om i vilka situationer en domare är jävig. I punkterna 1-9 uppräknas de fall då en domare utesluts från handläggningen av ett mål till följd av sin ställning i förhållande till någon av parterna eller till

saken. Av punkten 10, generalklausulen, framgår att domare är jävig om eljest särskild omständighet föreligger, som är ägnad att rubba förtroendet till hans opartiskhet i målet. Bestämmelsen omfattar, trots ordalydelsen, även omständighet som inverkar på domarens oberoende i målet. Med oberoende eller oavhängighet förstås att domaren inte får ha sådana bindningar, sådan nytta eller sådant obehag av en viss utgång, att det påverkar domarens ställningstagande. Det är inte tillräckligt att domaren faktiskt är opartisk och oberoende för att kravet på ojävighet ska vara uppfyllt (s.k. subjektiv opartiskhet). Det får inte heller föreligga någon särskild omständighet som är ägnad att rubba förtroendet för hans opartiskhet och oberoende. Detsamma gäller enligt Europadomstolens praxis, enligt vilken det krävs såväl att varje domare faktiskt ska döma opartiskt och oavhängigt som att det för en objektiv iakttagare inte får finnas legitima tvivel om domstolens opartiskhet och oberoende. Av detta följer att det inte är tillräckligt att part saknar förtroende för domaren; det måste finnas rimlig grund för partens åsikt (se NJA 2010 s. 274). I sammanhanget kan tilläggas att domarens egna subjektiva uppfattning huruvida han är jävig eller inte i princip saknar betydelse för jävsfrågan.

C W har anfört att punkten 7 i ovan nämnda bestämmelse är av intresse vid bedömningen av om jäv förelegat. Denna behandlar situationer där domaren tidigare har tagit befattning med den sak som varit föremål för prövning, till exempel s.k. tvåinstansjäv. Såvitt framgått har emellertid inte någon av domstolens ledamöter tidigare tagit befattning med målet på ett sätt som skulle kunna göra denna bestämmelse tillämplig. Av större intresse är punkten 4 som beskriver ställföreträdarjäv, dvs. sådana fall där en domaren närstående är ställföreträdare för en part såsom styrelseledamot eller på annat närmare angivet sätt. Inte heller denna bestämmelse kan dock, trots att tjänsten som länsråd innebär en hög tjänsteställning, anses vara direkt tillämplig.

Vad som påståtts om rättens uppträdande vid företagen syn, liksom det förhållandet att dom meddelades snart därefter, innebär inte att jäv kan konstateras. Det saknas anledning att sätta i fråga mark- och miljödomstolens uppgift om att uttalandena i massmedia inte var kända för domstolen under den tid målet handlades och avgjordes där. Detta har dock ingen avgörande betydelse för frågan om jäv.

A F har inte deltagit i länsstyrelsens beslut. Såvitt framgår av länsstyrelsen akt har hon inte heller deltagit i den handläggning som föregick beslutet.

A F har emellertid i nära anslutning till att beslutet meddelades och under en period då frågan om återställande av stenmurar var aktuell hos länsstyrelsen (jfr Mark- och miljööverdomstolens mål M 9237-12) uppenbarligen tagit befattning med sakfrågan och därvid uttalat sig på länsstyrelsens vägnar. B V är genom giftermål närstående till en person som har en hög tjänst hos en part. Omständigheterna har därmed sammantaget varit ägnade att rubba förtroendet för B V opartiskhet i förevarande mål i enlighet med 4 kap. 13 § punkten 10 rättegångsbalken.

Mark- och miljödomstolens dom ska därför undanröjas på grund av jäv och målet återförvisas till mark- och miljödomstolen för förnyad handläggning.

Vid denna utgång saknas skäl att ta ställning till C W:s övriga yrkanden i målet.

Domen får enligt 5 kap. 5 § lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar inte överklagas.

I avgörandet har deltagit hovrättslagmannen Per-Anders Broqvist, hovrättsrådet Vibeke Sylten, referent, tekniska rådet Mikael Schultz och tf. hovrättsassessorn Erika Enlund.

Föredragande har varit Åsa Talvik.

VÄXJÖ TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DOM
2012-10-02
meddelad i
Växjö

Mål nr M 2803-12

KLAGANDE
C W

Ombud: Advokat M N

MOTPART
Länsstyrelsen i Kalmar län
391 86 Kalmar

ÖVERKLAGAT BESLUT
Länsstyrelsens i Kalmar län beslut 2012-06-13, dnr 526-2662-12, se bilaga 1

SAKEN
Föreläggande vid vite om återställande av stenmurar, odlingsröse och dike på fastigheten X i Mörbylånga kommun

DOMSLUT

Mark- och miljödomstolen ändrar det överklagade beslutet endast på så sätt att det nedan angivna ersätter motsvarande stycken eller punkter i föreläggandet:

- De förelagda åtgärderna ska vara utförda senast 10 månader efter att denna dom vunnit laga kraft.

3. Stenmurarna ska uppföras med små och medelstora stenar (odlingsstenar). De synliga stenarna i stenmurarna och odlingsröset får vara maximalt 50 cm i diameter (mansbörda).

6. C W ska senast två veckor efter att arbetet avslutats, dock senast 11 månader efter att denna dom vunnit laga kraft, inkomma till länsstyrelsen med dokumentation som visar att stenmurarna, odlingsröset och diket är återställda.

Dok.Id 222184

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 81 351 03 Växjö	Kungsgatan 8	0470-560 100 E-post: MMD.vaxjo@dom.se	0470-560 125	måndag – fredag 08:00-12:00 13:00-16:30

BAKGRUND

C W äger jordbruksfastigheten X i Mörbylånga kommun på Öland.

I en skrivelse, som inkom den 22 mars 2011 till länsstyrelsen, uppgav W J (ägare till grannfastigheten Y) att han ifråga om block 6255-545-7820 (norra delen) önskar reducera natur- och kulturmiljöåtagandet då grannen har lagt igen ett dike och tagit bort en mur. Han uppgav vidare att muren har minskats med 157 meter och det är ett röse mindre.

Länsstyrelsen i Kalmar län (nedan länsstyrelsen) beslutade den 13 juni 2012 att vid vite om 850 000 kr förelägga C W att senast den 30 april 2013 utföra åtgärder på fastigheten X i Mörbylånga kommun gällande stenmurar m.m., se bilaga 1.

YRKANDEN M.M.

C W överklagar beslutet och yrkar i första hand att beslutet ska undanröjas. I andra hand yrkar han, för det fall han åläggs att återuppbygga stenmur nr 4 (enligt länsstyrelsens beslut), att muren ska uppföras på plats som framgår av en av honom bifogad karta (vid linje markerad med A). Han yrkar vidare att vitesbeloppet, om föreläggandet inte undanröjs, ska sättas ned, att vitet inte ska vara löpande och att tiden för fullgörande av åtgärderna ska sättas fram.

Till stöd för överklagandet anför C W bland annat följande. Angående stenmur nr 1. Det bestrids att han tagit bort stenmuren. Det har aldrig funnits någon stenmur på den aktuella platsen. Den gröna linje som syns på flygfotot var en gammal gränshävd och ingenting annat. Hävden bestod av växtlighet och några enstaka stenar som under åren plockats från åkrarna. Det fanns dock inga på varandra lagda stenar vilket innebär att det inte var en stenmur enligt definitionen i bilaga 1, punkten 6, till förordningen om områdesskydd enligt miljöbalken m.m.

Gränshävden togs bort av honom när han förvärvade den norra delen av det numera sammanlagda skiftet.

Angående odlingsröse nr 2. Det är korrekt att det fanns en mindre stenansamling på mitten av ovanstående gränshävd, fast inte på den plats som länsstyrelsen påstår. Det var dock inget regelrätt odlingsröse utan endast ett område med utslängda stenar. Det kan därför inte definieras som ett röse och stenarna var därför inte skyddade av biotopskyddsbestämmelserna. Han hade därmed rätt att ta bort stenarna. Att det inte har funnits något röse framgår också av länsstyrelsens flygfoto.

Angående diket vid stenmur nr 1. Det bestrids att det på platsen funnits ett dike som omfattas av biotopskyddsbestämmelserna. Enligt reglerna skyddas diken som under en stor del av året håller ytvatten eller en fuktig markyta. Det påstådda diket var endast ett par decimeter djupt och höll i princip aldrig vatten. Sannolikt har det funnits ett fungerande dike på platsen som har anslutit till angränsande dike. Det har dock inte underhållits och var inte mer än en långsträckt fördjupning när det togs bort. Konstruktionen har således inte omfattats av biotopskyddet och han har haft rätt att jämna ut fördjupningen.

Han förstår inte hur grannfastighetens, fastighet Y, miljöersättning kan ha något med hans mark att göra. Ägaren till grannfastigheten har inte brukat hans mark och kan därför inte heller ha uppburit miljöstöd för marken.

Angående stenmurar nr 3 och 5. Det handlar även här om en gammal gränshävd som han tagit bort. Den bestod till stor del av en utlagd stensträng men det har inte handlat om staplade stenar. Konstruktionen omfattas därför inte av biotopskyddet och han har haft rätt att ta bort den.

Angående stenmur nr 4. Det är korrekt att det på en del av sträckningen har funnits en stenmur och på en annan del en stentipp. Stenmuren var dock en enkelmur av enkel konstruktion och endast ca en halv meter hög. Stentippen har bestått av en stor ansamling med stenar. Stenmuren och stentippen hade inte den omfattning som framgår av föreläggandet utan endast den sträckning som framgår av markering på

en av honom bifogad karta. Som föreläggandet får tolkas åläggs han att bygga stenmur på hela den sträckning som kallas nr 4. Med tanke på att halva sträckningen utgörs av en stentipp är det orimligt att han ska åläggas bygga upp en stenmur även på den plats det funnits en stentipp. Beslutet är således felaktigt i den delen det rör stentippen.

Han medger att han tagit bort stenmuren och stentippen. Dessa utgjorde ett stort hinder och förhindrade rationell brukning av åkerskiftet. En återställning av stenmuren innebär ett orimligt hinder mitt i ett annars rationellt åkerskifte. Det finns också risk att den täckdikning som utförts på hela det sammanlagda skiftet skadas. Ett återställande innebär en stor ekonomisk belastning. Proportionalitetsprincipen måste beaktas. Han vill därför i första hand slippa att återställa muren och stentippen. I andra önskar han att muren ska uppföras på plats som framgår av en av honom bifogad karta (vid linje markerad A). Placering där är betydligt bättre ur bruknings-synpunkt.

Den cirka 70 meter långa stenmuren måste ställas i kontrast till att det uppskattningsvis finns fyra mil stenmurar på hans fastighet. För den biologiska mångfalden gör stenmuren således varken till eller från.

Stenarna som tagits bort är inte längre tillgängliga, de har använts som markförstärkning under grunden till ett par nybyggda ekonomibygnader. I området finns det stora mängder sten men de ligger i odlingsrösen, i stenmurar eller som del i fornminnen. Dessa konstruktioner är skyddade enligt lag. Han har inget upplag som han kan använda och det finns ingen möjlighet att köpa lokal sten. Han saknar därför faktisk möjlighet att följa föreläggandet. Detta gäller oavsett om det handlar om 70 eller 850 meter stenmur.

Om föreläggandet inte undanröjs ska vitesbeloppet sättas ned och vitet ska inte vara löpande. Vitesbeloppet är orimligt högt.

Länsstyrelsen anser att överklagandet ska avslås.

Mark- och miljödomstolen har hållit syn på fastigheten X i Mörbylånga kommun. Syn hölls även på del av fastigheten Y som C W (enligt uppgift på synen) arrenderar.

DOMSKÄL

Tillämpliga bestämmelser

Aktuella bestämmelser framgår av det överklagade beslutet. Därutöver är följande bestämmelser av intresse.

I 2 kap. 1 § miljöbalken anges bland annat att när frågor prövas om tillåtlighet, tillstånd, godkännande och dispens och när sådana villkor prövas som inte avser ersättning samt vid tillsyn enligt denna balk är alla som bedriver eller avser att bedriva en verksamhet eller vidta en åtgärd skyldiga att visa att de förpliktelser som följer av detta kapitel iakttas.

Enligt 2 kap. 2 § miljöbalken ska alla som bedriver eller avser att bedriva en verksamhet eller vidta en åtgärd ska skaffa sig den kunskap som behövs med hänsyn till verksamhetens eller åtgärdens art och omfattning för att skydda människors hälsa och miljön mot skada eller olägenhet.

I 2 kap. 3 § miljöbalken föreskrivs att alla som bedriver eller avser att bedriva en verksamhet eller vidta en åtgärd ska utföra de skyddsåtgärder, iaktta de begränsningar och vidta de försiktighetsmått i övrigt som behövs för att förebygga, hindra eller motverka att verksamheten eller åtgärden medför skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön. I samma syfte ska vid yrkesmässig verksamhet användas bästa möjliga teknik.

Mark- och miljödomstolens bedömning

Länsstyrelsen har efter att W J, ägare till grannfastigheten fastighet Y, anmält ändrade förutsättningar för miljöersättning vidtagit kontroll gällande sten-

murar, odlingsröse och dike på C W:s fastighet X. Vid kontrollen har länsstyrelsen haft tillgång till flygfoton från flera olika år.

Bevisbördan

Ett beslut om föreläggande innebär ett betungande förvaltningsrättsligt beslut för den enskilde. Den myndighet som fattar ett sådant beslut har normalt sett bevisbördan för att det finns förutsättningar för ett föreläggande. I 2 kap. 1 § miljöbalken anges ett undantag från denna princip. Undantaget bör innebära att vid frågor om bland annat tillsyn enligt miljöbalken är det den som har att vidta en åtgärd som har bevisbördan, dvs. det är då fråga om så kallad omvänd bevisbörda. Det görs således en individuell bedömning av behovet av återställande av stenmurarna m.m. med stöd av 2 kap. miljöbalken. Det är således C W som har bevisbördan för att han uppfyller de förpliktelser som följer av bestämmelserna i 2 kap. miljöbalken.

Stenmur nr 1 med tillhörande dike och odlingsröse nr 2

Grannen W J uppgav till länsstyrelsen att en mur om 157 meter, ett dike och ett odlingsröse tagits bort. Skäl att ifrågasätta hans uppgifter har inte framkommit, särskilt med beaktande av att han genom sina uppgifter till länsstyrelsen ska ha fått reducerad miljöersättning.

Av tillgängliga flygfoton framgår enligt mark- och miljödomstolens bedömning att tidigare befintlig stenmur tagits bort. Vad gäller diket och stenröset är det dock mer otydligt på flygfotona men med beaktande av vad W J uppgett bedömer domstolen att även ett dike har lagts igen vid stenmur nr 1 och att ett odlingsröse nr 2 har tagits bort.

Stenmur 3 och 5

Utifrån tillgängliga flygfoton bedömer mark- och miljödomstolen att stenmurar nr 3 och 5 har tagits bort från aktuell fastighet.

Stenmur 4

Det är ostridigt i målet att C W utan erforderlig dispens har tagit bort stenmur 4.

Ska stenmurarna, odlingsröset och diket återställas?

Mark- och miljödomstolen bedömer att de aktuella stenmurarna nr 1 (inklusive diket) och nr 3 – 5 samt odlingsröset nr 2 omfattas av biotopskyddet. C W har inte motbevisat att det inte varit fråga om biotopskyddade stenmurar, dike och odlingsröse som behöver återställas (2 kap. 3 § miljöbalken). Det har inte framkommit att den av länsstyrelsens angivna omfattningen för respektive stenmur, dike och odlingsröse är felaktigt angiven på en till det överklagade beslutet bifogad karta. Länsstyrelsen har således haft fog för att förelägga C W att återställa respektive objekt på sätt som markerats på till det överklagade beslutet bifogad karta.

Mark- och miljödomstolen anser att vad gäller stenmur nr 4 har det inte framkommit tillräckligt starka skäl för att tillåta återställning på annan plats än den som länsstyrelsen har angivit.

Innehåller föreläggandet mer ingripande åtgärder än nödvändigt?

När en tillsynsmyndighet meddelar ett föreläggande får inte mer ingripande åtgärder tillgripas än vad som behövs i det enskilda fallet.

C W:s uppgift om svårigheter att få tag på sten på Öland ifrågasätts inte av mark- och miljödomstolen. Domstolen bedömer därför att det eventuellt kan bli nödvändigt för C W att anskaffa sten utanför Öland. Då omgivande stenmurar delvis består av sten av en art som även förekommer på fastlandet behöver föreläggandet inte ändras i denna del.

Vid återställandet bedömer mark- och miljödomstolen att det är tillräckligt att funktionen för respektive objekt, dvs. att utgöra livsmiljö för hotade djur- eller växtarter, uppnås. Det är därför inte nödvändigt att stenarna uppförs med ”väl sammanfogade” stenar. Kvarvarande stenmurar i området kan inte heller beskrivas på detta sätt. En enklare så kallad enkelmur ska således kunna tillåtas. Vidare är det tillräckligt att begränsa diametern för synliga stenar till 50 cm. Punkten 3 i föreläggandet bör därför justeras till följande: *Stenmurarna ska uppföras med små och medelstora stenar (odlingsstenar). De synliga stenarna i stenmurarna och odlingsröset får vara maximalt 50 cm i diameter (mansbörda).*

Föreläggandet bedöms inte strida mot proportionalitetsprincipen.

Ska vitet ändras?

Det har inte framkommit att C W saknar faktisk eller rättslig möjlighet att följa det nu justerade föreläggandet.

Länsstyrelsen har beslutat om ett löpande vite om 850 000 kr. Enligt 3 § lagen (1985:206) om viten ska ett vite, när det föreläggs, fastställas till ett belopp som med hänsyn till vad som är känt om adressatens ekonomiska förhållanden och till omständigheterna i övrigt kan antas förmå honom att följa det föreläggande som är förenat med vitet. Det har inte framkommit att C W:s ekonomiska förhållanden talar för en sänkning av vitesbeloppet.

Mark- och miljödomstolen beaktar att det är en relativt lång sträcka med stenmurar, odlingsröse och dike som ska återställas. Kostnaden för ett återställande kan således bli relativt hög och kan komma att motsvara det förelagda vitesbeloppet.

Det ovan anförda talar inte för att vitesbeloppet ska sänkas. Det har heller inte framkommit skäl för att inte tillåta ett löpande vite.

Ska tiden för fullföljande ändras?

Med hänsyn till att handläggningen dragit ut på tiden ska tiden för när återställandet ska vara genomfört ändras till 10 månader efter att denna dom har vunnit laga kraft. Vidare bör tidpunkten för C W att inkomma till länsstyrelsen med dokumentation som visar att stenmurarna, odlingsröset och diket är återställda justeras till senast 11 månader efter att denna dom vunnit laga kraft.

Övrigt

Det ankommer på C W att i samråd med länsstyrelsen utforma stenmurarna, diket och odlingsröset och då med beaktande av vad som anges i det överklagade beslutet och denna dom.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga 2 (DV 427)

Överklagande senast den 23 oktober 2012.

Urban Lund

Bertil Varenius

I domstolens avgörande har deltagit rådmannen Urban Lund, ordförande, och tekniska rådet Bertil Varenius. Föredragande har varit beredningsjuristen Lars Svensson.